

פרשת בלק

יו"ל ע"י שומעי לקחו
שנת תש"פ לפ"ק - גליון ל'

גליון משמיע ישועה

ציצים ופרחים

על פרשת השבוע וענינא דיומא
שנאמרו בשיעורי השבוע של

מורינו הגה"צ

אבד"ק ברכת מנחם שליט"א

בלעם לשיטתו

ויקר אלקים אל בלעם, ויאמר אליו את שבעת המזבחות ערכתי ואעל פר ואיל במזבח.

ולכאורה הוא פלא איך ששיקר בלעם בעזות מצח כלפי מעלה כביכול כשאמר שבעת המזבחות ערכתי, הלא הוא לא ערך אותם, אלא בלק ערך אותם, כדכתיב לעיל מיניה, ויאמר בלעם אל בלק בנה לי בזה שבעה מזבחות ויעש בלק כאשר דיבר בלעם, והוא פלאי.

וכתב בספר 'ודרשת וחקרת' בדרך צחות, דאפשר לומר מה שאמר בלעם שהוא ערך את המזבחות, בהקדם הא דאיתא בסנהדרין (דף קה:) שבלעם הוא לבן הארמי, וכ"כ התרגום יונתן עה"פ וישלח מלאכים אל בלעם, שתירגם ושרד עגזדין לות לבן ארמי הוא בלעם וכו' ובפרשת ויצא (ל"א מ"ה) כתיב ויקח יעקב אבן וירמיה מצבה ויאמר יעקב לאחיו לקטו אבנים ויקחו אבנים ויעשו גל ושם (בפסוק נ"א) כתיב ויאמר לבן ליעקב הנה הגל הוה והנה המצבה אשר יריתי ביני ובינך.

הרי שיש כאן 'בלעם ולבן לשיטתו', כי כן הוא דרכו של אותו רשע שכל פעם שהוא רואה איזה מזבח הוא טוען שהוא עשהו.

וילך שפי

כאשר בלעם לא יכל לקלל את ישראל נתן עצה לבלק להחטיא את ישראל בבנות מואב.

ואיתא בגמרא (שבת יז:) שחז"ל גזרו על פיתן ויינן ושמןן של נכרים משום בנותיהם, שלא יבואו להימשך אחריהם, ורמז נפלא רמז בספר 'שיר מעון' על הפסוק בפרשתינו הנאמר בבלעם 'וילך שפי' ר"ת ש'מנן פ'תן י'ינו, שבלעם יעץ למואב שיתנו לבני ישראל פת שמן ויין, וכך ימשכו אחריהם, וכן כתיב ויאכל העם וישתחוו.

א. כי קרוב אליך הדבר מאוד

לא אוכל לעשותו

נתחיל בפנינה נפלאה מאוצרו הטוב של בעל 'בית הלוי' זצ"ל, בפסוקי התורה בפרשתו:

בלעם שלח לאמור לבלק: אם יתן לי בלק מלוא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבור את פי ה'.

ויחר אף בלק אל בלעם ויאמר בלק אל בלעם לקב אויבי לקחתך והנה ברכת ברך.

ולכאורה מה חרי האף הגדול של בלק על בלעם?

והלא מיד כשבא בלעם אצלו הקדים ואמר הנה אתי אליך עתה היכול אוכל דבר מאומה הדבר אשר ישים אלקים בפי אותו אדבר, מראש אמר לו שאינו יודע אם יוכל לקלל, מדוע איפוא כעס עליו בלק.

וכה הסביר הבית הלוי ביאורם של הדברים, כאשר אדם אומר 'לא אוכל לעשות דבר זה' יש לדברים שתי משמעויות והכל לפי הענין.

אם למשל יאמר אחד לחברו שילך ויתן סטירת לחי לאדם נכבד והוא ישלם לו תמורת זה סכום כסף מסוים, ישיב חברו, 'לא אוכל לעשות דבר זה'.

אם יפנה האיש אל אדם אחר ויבקשו להרים את חומת העיר תמורת אותו סכום כסף אף כאן תהיה התשובה 'לא אוכל לעשות דבר זה'.

גם אם זהות שתי התשובות בסיגנון, הבדל גדול קיים ביניהן, הראשון באמת יכול לבצע את מה שנתבקש אלא ששכלו והרוח האנושית אשר בקרבו אינם מניחים לו לעשות את הדבר הזה, השני לעומת זאת באמת אינו יכול לבצע את הדבר.

הנפקא מינה שבין שני ה'לא אוכל' תבוא לידי ביטוי ברגע שסכום הכסף המובטח יוגדל לסך עצום ורב בתנאים כאלה יתכן בהחלט שהראשון יסכים לסטור על לחיו של הנכבד (מה עוד שאם פיקח הוא יוכל להבטיח לאותו אדם נכבד חלק מסכום הכסף המובטח לו), אך זה שנתבקש להרים את החומה לא יוכל לעשות זאת בעד כל הון שבעולם, לפי שפעולה זו הינה באמת בלתי אפשרית.

בזה תוסבר אי ההבנה שהיתה בין בלק ובלעם, כאשר בלעם אמר לו שאינו יכול לקלל את ישראל, הבין בלק שכוונתו היא שאינו רוצה לעשות דבר שהוא

נגד רצון הקב"ה לכן גם לא התייאש לפי שהכיר היטב את תכונותיו של בלעם וידוע ידע כי נפשו הרחבה לא תשבע כסף, על כן חשב בלבו שיבטיח לו עוד ועוד כסף עד שיתגבר על אי יכולתו לעשות נגד רצון ה'.

כאשר ראה בלק שגם בפעם השניה והשלישית עדיין עומד בלעם ומסרב לקלל את ישראל חרה אפו ואמר לו מה עשית לקוב אויבי קראתיך והנה ברכת ברך זה שלש פעמים, אז השיב לו בלעם טעית בחשבונך אתה סבור שבאמת אוכל לקלל אותם ורק רוחי המעודנת לא תתנני להלוך נגד רצון ה', ולפיכך חשבת להטות רצוני על ידי כסף, ובכן מודיע אני לך, שגם אם תתן לי מלא ביתך כסף וזהב לא אוכל לעבור את פי ה'.

כי באמת 'לא אוכל לעשות זאת'.

זהו שאומרת הגמרא שנתן הקב"ה חכה בפי בלעם שלא היה מניחו לקלל.

לא אוכל לבדי שאת אתכם

ובסגנון דבריו של הבית הלוי מצאתי לאחד מגדולי המפורשים שחילק גם בין שני סוגים של טענת "לא אוכל".

על הפסוק **לא אוכל לבדי שאת אתכם** (דברים א' ט') כתב הכלי יקר, וזה תוכן דבריו:

ומה שנאמר לא אוכל לבדי שאת אתכם, ואחר כך אמר איכה אשא לבדי טרחם, יש לפרשו שלשון "לא אוכל" מורה על הדבר הנמנע ובלתי אפשרי כלל, ולשון "איכה אשא" משמע על דבר אפשרי, אך שאינו מן הראוי לעשותו, ולכאורה נראין כסותרין זה את זה.

ומפרש: דעל העונש אמר לא אוכל לבדי שאת אתכם, אבל אח"כ אמר על נשיאת טרחם ומשאם וריבם, אעפ"י שהוא אפשרי, מ"מ אינו מן הראוי, ועליו אמר איכה אשא לבדי עיי"ש.

הרי שמה שאמר "לא אוכל לבדי" אין כוונתו שבאמת לא אוכל.

לא נוכל לעבור את פי ה'

אנחנו נקבל על עצמינו להתחזק בעקבות דברי בעל בית הלוי הללו, להשריש בנפשנו את ציווי התורה, לשמור מכל נדנוד של איסור, ולהתרחק מכל שמוץ של עבירה, באופן שלא נוכל לעבור את פי ה', לא רק שאיננו רוצים לעבור, רק שאני חומה – זו תורה, אינו מניח לנו לעשותו.

וכן על אזהרותיה של התורה שנאמרו בלשון לא תוכל.

על הפסוק **לא תוכל לאכול בשעריך**, תירגם אונקלוס "לית לך רשו" כלומר אין לך רשות.

שצריך להיות אצלנו בבחינת לא תוכל מהסוג השני, שהאדם באמת אינו מסוגל לעשות.

כי קרוב אליך הדבר מאוד

ולפי דבריהם אפשר לדרוש כמין חומר פסוקי התורה בפרשת נצבים:

כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאה היא ממך ולא רחוקה היא, כי לא בשמים היא לאמר מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו, ולא מעבר לים היא לאמר מי יעבר לנו את עבר הים ויקחה לנו וישמיענו אותה ונעשנה, כי קרוב אליך הדבר מאוד בפין ובלבבך לעשותו. (דברים ל"ב).

פסוקים אלו צריכים להולמם, וקצת תמוה אין שהתורה הקדושה מדגיש ושולל המקומות שבהם לא נמצא התורה והמצוה, לא בשמים ולא מעבר לים, ומאי בעי בזה?

הוי ליה לכתוב בסתם, כי המצוה הזאת קרוב אליך מאוד בפין ובלבבך לעשותו, ולמה האריכות ומהו הרמז בזה?

בפין ובלבבך לעשותו

ולפי יסוד הנ"ל יבוא על נכון.

כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום

לא נפלאה היא ממך ולא רחוקה היא.

שהרי ביגיעת התורה ובקיום מצותיה, אף אם האדם אינו יכול, ובא לו בקושי צריך להשתדל עד כמה שידו מגעת, כמו שעשתה בתיה בת פרעה, אע"ג שבאמת על פי חוקי הטבע לא יכלה ליקח ארונו של משה, אבל עשתה עד כמה שידה מגעת, וידה השתרבבה אמות הרבה.

אבל באמת אמרו שבתורה ובמצוות לא שייך כלל לבוא בטענת 'לא אוכל' באף אחד משני המובנים.

כי לא בשמים היא לאמר מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו, דבר שבאמת אינו יכול.

ולא מעבר לים היא לאמר מי יעבר לנו את עבר הים ויקחה לנו וישמיענו אותה ונעשנה, משימה שבאמת יכול אבל קשה על האדם ורוצה להתחמק באמרו לא אוכל.

וממילא אין כאן טענת 'איני יכול' כי קרוב אליך הדבר מאוד בפין ובלבבך לעשותו.

על מנת שתעלה לרקיע

ובאמת כבר רמזו ברש"י על פסוק זה שכתב בזה הלשון:

לא בשמים היא, שאילו היתה בשמים היית צריך לעלות אחריה וללמדה.

משימה בלתי אפשרית, אבל אילו היתה בשמים היינו צריך לעשות כל מה שבידינו להשיגו.

בספר 'שנות חיים' מתאר הג"ר חיים ברים זצ"ל את ש"ב הרה"ח ר' בעריל קלפהולץ ז"ל, ואת התקשרותו וביטולו אל רבו האמרי אמת מגור זי"ע.

ואמר: אילו ציוה לו הרבי לעלות השמימה היה עולה ומגיע.

כבר היה מוצא דרך כיצד.

אבל כאמור אין צריך לכך "כי קרוב אליך הדבר מאוד בפין ובלבבך לעשותו".

כשם שאני רוקד

ובזה יש לפרש מה שאנו אומרים בשעת קידוש לבנה:

"כשם שאני רוקד כנגדך ואיני יכול לנגוע בך כך לא יוכלו כל אויבי לנגוע בי לרעה".

ובהשקפה ראשונה נראה כמעשה תמהון, אנו עומדים בחוצות, ורוקדים, ואומרים: **כשם שאיני יכול לנגוע בך.**

בוודאי אינך יכול, שהרי אתה על הארץ, וקוב"ה בשמים ממועל.

ומוסיפים: **כך לא יוכלו כל אויבי לנגוע בי לרעה.**

מהו השייכות בין הרקידה שלי, לרשעת הגוים האלה, אתמהה?

הרבה פעמים הגוים אינם מצירים לישראל בפועל, אבל לא מפני שאינם שונאים אותנו, שהרי עשיו שונא ליעקב הוא ענין של נצחיות, ושנאת ישראל הוא ענין שהיה והיה ויהיה.

ברם אינם עושים כלום משום מוראה של מלכות, ומה יאמרו הבריות, או מפני שאינם רוצים להיקרא שונאי ישראל וכדומה, או מפני עצלות, וכמו שידוע מה שאמר הגאון ר' ברוך בער מ'קמניץ זצ"ל,

שבאמת כל גוי שעובר על פניך בשוק היה רוצה להגביה אבן ולזורקו בפניך, והסיבה שאינו עושהו הוא רק מפני שהוא עצל להתכופף ולהגביה האבן.

ולכן אנו מבקשים מהקב"ה ש'לא יוכלו' האויבים ואומות העולם להרע לנו ולהיציר לישראל, ולא רק מפני שאין רוצים או משום שלא מתאים, ומשום פוליטיקה, וכדומה, רק שלא יוכלו באמת בעד כל חללי דעלמא, ולא יוכלו לעבור את פי ה' לעשות קטנה או גדולה, וכמו שעשה הקב"ה לבלעם שבאמת לא יכל לקלל את ישראל.

והיות ש'לא יוכלו' יש בו שני פירושים הנ"ל, שאינם רוצים או שבאמת אינם יכולים, לכן אנו עושים פועל דמיוני, ורוקדים ואומרים:

כשם ש'איני יכול' לנגוע בך, שזה בלתי אפשרי, ואפילו בעד כל הון דעלמא.

כך – ורק כך – 'לא יוכלו' כל אויבי לנגוע בי לרעה.

ולכן מסמיכין הפסוק בשירת הים, **תפול עליהם אימתה ופחד בגדול זרועך ידמו כאבן**, דזה יהיה הסיבה שלא יהיה להם שום שליטה על עם ישראל, מפני שלא יוכלו באמת, ויאחזם אימתה ופחד ויאחזמו רעד ויהיו כאבן דומם.

ב. מלוא ביתו כסף וזהב

יוסי: בני אם אתה נותן לי כל כסף וזהב שבעולם איני דר אלא במקום תורה.

דבריו של ר' יוסי בן קסמא הן כמעט אותן מילים שאמר בלעם, ומדוע על בלעם למדו מזה חז"ל שנפשו רחבה ומפרשים לשון זה לגנאי?

הרבה פירוקים ותירוצים נאמרו לחלק בין צדיק לרשע ובין עובד אלקים לאשר לא עבדו בין בלעם לרבי יוסי בן קיסמא.

בין צדיק לרשע

אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבור את פי ה'.

ופירש רש"י 'למדנו שנפשו רחבה ומחמד ממון אחרים', וידוע הקושיא והלא מצינו גם אצל ר' יוסי בן קסמא (אבות ו' ט) שפגע בו אדם אחד, ואמר לו: רבי רצונך שתדור עמנו במקומנו, ואני אתן לך אלף אלפי דינרי זהב, ועל כך השיבו ר'

אין זה כי אם בית אלקים

כתב בספר 'ערוגת הבשם'.

מה טובו אהליך יעקב משכנתיך ישראל (כד ה) בדרך הלצה יש לומר כי ראה שאין פתחיהם מכוונים זה כנגד זה כפירש"י, שיושבין שלווים ושקטים ואין עין אחד צרה בחבירו, ועל פי רוב על ידי בנין בתי כנסיות מתרבין מחלוקת, דכל אחד ואחד אומר 'אני בראש' כידוע בין המון עם, על כן ברכם בבנין ובריבוי בתי כנסיות ומדרשות, שיבואו לידי מריבה ומחלוקת ולא יהיה אחדות בישראל.

והשי"ת יקיים בעמו, ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם.

ויש להסמיך כאן מספר 'משנה זכרון' (אות נ"ו), וזה לשונו:

מחלוקת בבהכנ"ס מצויה בעוה"ר, והוא יען שהם בכל מקום נרדפים משכניהם, לכן איה איפה ישפוך כעסו אם לא בבהכנ"ס בין אחיו?, וכבר המליצו על זה המשנה, איזהו מקומן של זבחים קדשי קדשים....

ובשמוע יעקב אבינו אבנים מריבים זה את זה אמר: אין זה כי אם בית אלקים.

אך לסוף עשו שלום ויהיו לאחד, כי מחלוקת לשם שמים סופה להתקיים, כי כל אחד טען עלי יניח צדיק את ראשו.

וכעת נראה לומר דבר חדש, ונקדים: כתוב בתורה, כי ישאלך בנך מחר לאמר מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה ה' אלקינו אתכם, והנה בעל ההגדה קבע כי השאלה הזאת היא שאלת בן החכם, וכבר נלאו כל המפרשים למצוא ההבדל בין השאלה הזאת לשאלת בן הרשע ששואל: מה העבודה הזאת לכם, כי הוא שואל בלשון 'לכם' וזה ישאל 'אתכם', ודברים רבים נאמרו בזה.

ובאמת החילוק אינו בשינוי לשון של הקושיא, רק החילוק הוא מיהו השואל ומה הוא כוונתו בהשאלה.

שניהם יכולים לשאול באותו לשון זהה, אבל כשהחכם שואל אנו יודעים שרצונו לידע אמיתות הדברים וברצונו להבין ולהגיע אל האמת, וכשהרשע שואל אנו יודעים שכוונתו לקנטר, וחזותו מוכיח.

כן הדבר הזה.

החילוק הוא באמת מי הוא זה ואיזה הוא האדם שאומר את המילים, ובמה הדברים אמורים, כשאדם רשע כבלעם שמחמת הבטחה של "כבד אכבדך מאוד" הוא מסכים לקלל ולכחד אומה שלימה מעל פני האדמה ולא יזכר שם ישראל עוד, הבינו חז"ל שע"כ כשאומר 'אם יתן לי בלק מלוא בעתו כסף וזהב', שנפשו רחבה ומחמד ממון אחרים.

אבל כשתנא קדוש כמו רבי יוסי בן קסמא שלמד תורה כל ימי חייו בדחקות ובצינעא, ואין לו בעולמו כלום חוץ מתורה, אז בודאי כוונתו שממאס בכל כסף וזהב שבעולם.

גם יש חילוק באופן שהדברים נאמרים, אותו לשון זהה יכולים לומר כבן החכם בלשון וניגון של מי ששואל כדי לקבל תשובה המתקבלת על הלב, והצורה וההטעמה של בן הרשע הוא בניגון של מחרחר ריב ומקנטר, ובנימה של ביקורת וניצחון.

ויש בנותן טעם להביא מה שכתב ספר זכרון 'תורת משה' לזכרו של הגאון ר' משה קופשיץ זצ"ל רב קהילת חניכי הישיבות ברוממה, שהיה נוהג לומר.

בכל דבר שאומרים חשוב איך באיזה ניגון ובאיזו צורה אומרים את הדברים, יותר מאשר תוכן הדברים.

וראיה לדבר הביא בשם אביו הגאון ר' צבי הירש קופשיץ זצ"ל:

שהרי בליל שבת כל הציבור באים לביהכנ"ס כאשר כולם הדורים בלבושם והאושר נסוך על פניהם, או אז נעמד הש"ץ ומנגן בקול נעים וערב: "ארבעים שנה אקוט בדור ואומר עם תועי לבב הם והם לא ידעו דרכי, אשר נשבעתי באפי אם יבואו אל מנוחתי".

והרי לכאורה אלו הם דברים כדרבונות, מוסר נוקב אשר היו צריכים להרעיד כל לב בשר, ואעפ"כ כולם מאושרים ושמחים, מפני שהמנגינה הזו מביאה שמחה.

לעומת זאת, בר"ה כולם יראים ורועדים מפחד הדין ומעוצם קדושת היום, ועומד בעל התוקע ואומר בקול רותת "זמרו אלוקים זמרו זמרו למלכנו זמרו", וכולם נאחזים בפחד איום ונורא.

דברים כדרבונות יכולים להתקבל בשמחה ובברכה אם הם נאמרים בנחת וברוח טובה, ומאידיך גם דברים שהם נעימים מצד עצמם אבל אם הם לא נאמרים בצורה נאותה לא יתקבלו.

התודה והברכה

נדבת ידידינו עוז,
האברך החשוב והיקר

מוה"ר יוסף פיש הי"ו

אב"י בעיר בארא פארק יצ"ו

**לרגל השמחה השרויה
במעונו בהולדת בתו במז"ט**

זכות הפצת התורה יעמוד לו, שיזכה לנחת לרוב מכל יוצ"ח מתוך בריות גופא ונהורא מעליא לאורך ימים ושנים טובים, אמן.

התודה והברכה

נדבת ידידינו עוז,
האברך החשוב והיקר

**מוה"ר יחזקאל שרגא
ליעבער הי"ו**

אב"י בעיר ירושלים עיה"ק ת"ו

**לרגל השמחה השרויה במעונו
בהולדת בנו בכורו במז"ט**

זכות הפצת התורה יעמוד לו, שיזכה לנחת לרוב מכל יוצ"ח מתוך בריות גופא ונהורא מעליא לאורך ימים ושנים טובים, אמן.

התודה והברכה

נדבת ידידינו עוז,
האברך החשוב והיקר

**מוה"ר יוסף צבי
לעפקאוויטש הי"ו**

אב"י בעיר מאנטריאל יצ"ו

**לרגל השמחה השרויה במעונו
בהולדת בנו במז"ט**

זכות הפצת התורה יעמוד לו, שיזכה לנחת לרוב מכל יוצ"ח מתוך בריות גופא ונהורא מעליא לאורך ימים ושנים טובים, אמן.